

Heiligen en tradities in Vlaanderen

Lente en zomer

HANS GEYBELS (red.)

Geybels, Hans (red.)

Heiligen & tradities in Vlaanderen – lente en zomer

© 2017 Davidsfonds / WPG Uitgevers België nv, Mechelsesteenweg 203, B-2018 Antwerpen

Gemaakt onder licentie van Davidsfonds. 'Davidsfonds' is het geregistreerde merk van

Davidsfonds vzw, met maatschappelijke zetel te 3000 Leuven, Quinten Metsysplein 12.

wpg.be/davidsfonds

wpg.be/infodok

Vormgeving: Smets & Ruppel

Redactie: Koen Driessens

D/2017/0034/90

ISBN 978 990 5908 849 8

NUR 694

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd – op enige manier –
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

- 7 Woord vooraf
- 8 Kalender van heiligen en tradities
in Vlaanderen:
lente en zomer
HANS GEYBELS
- 94 Paasgebruiken
HANS GEYBELS
- 120 Lourdesgrotten
'Te Lourd op de bergen' in Vlaanderen
JEAN LUC MEULEMEESTER
- 134 Mariafeesten
Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart:
het katholieke mariale feest bij uitstek
JEAN LUC MEULEMEESTER
- 142 Processies
De Vlaamse processiecultuur:
een beknopte geschiedenis en typologie
NIENKE ROELANTS
- 160 Herlevingswonderen
Herleven om weer te sterven:
via een omweg toch naar de hemel
HERMAN CLERINX
- 182 Mirakels
Middelnederlandse mirakelcollecties
uit de Zuidelijke Nederlanden
JONAS VAN MULDER

- 204 Schuttersgilden
Tradities binnen de (be)schuttersgilden
THEO AERTS
- 230 Heiligenliederen
Heiligenliederen uit handschriften en liedboeken in
de Lage Landen (vijftiende-achttiende eeuw)
GILBERT HUYBENS
- 260 Continuïteit en discontinuïteit
in de feestcultuur
En als Sinterklaas nu eens niet Wodan was:
hoe Keltisch of Germaans zijn de christelijke feesten
en tradities?
ANTOON NAERT
- 282 Islamtradities
Tussen innovatie en solidariteit:
religieuze en seculiere gebruiken binnen
de moslimgemeenschappen in Vlaanderen
CHAÏMA AHADDOUR
- 300 Bibliografie
- 306 Register van personen
- 310 Register van plaatsen
- 314 Register van begrippen
- 317 Over de auteurs

Woord vooraf

HANS GEYBELS

Aan de basis van dit boek liggen een doodzonde en een kardinale deugd, de jaloezie en het geduld. In 1992 verscheen onder impuls van André Neuberg in het Musée en Piconrue (Bastenaken) het eerste deel van een vierdelige boekenreeks: *L'almanach des vieux Ardennais. Traditions et saints du printemps*. In de daaropvolgende jaren verschenen de andere seizoenen. Met sponsors die afhaakten had André Neuberg het niet gemakkelijk, maar door zijn niet-aflatende werkkraft en toewijding konden de vier delen het licht zien. Een fantastische en... navolgenswaardige prestatie.

De doodzonde is snel verklaard. De vier delen blijven tot op de dag van vandaag een naslagwerk en meteen in 1992 wilde ik hetzelfde voor Vlaanderen. De reeks stond garant voor kwaliteit en zette meteen de standaard wat betreft de verklaring van talloze heiligenfeesten en tradities in de Ardennen en Luxemburg. Ik was jaloers.

We schrijven nu 2017. Dat is exact 25 jaar later. Na een kwarteeuw geduld verschijnt nu het eerste van twee delen heiligen en tradities in Vlaanderen (lente en zomer). Een aantal experts beoogde hetzelfde doel als het team rond André Neuberg, maar dan voor Vlaanderen: de laatste nieuwe kijk geven op een belangrijk stuk (al dan niet meer levend) immaterieel erfgoed in Vlaanderen. Mijn dank gaat dan ook in eerste instantie uit naar alle auteurs van dit en het volgende deel: Theo Aerts, Chaima Ahaddour, Herman Clerinx, Gilbert Huybens, Jean-Luc Meulemeester, Antoon Naert, Nienke Roelants en Jonas Van Mulder. Dank gaat ook uit naar medewerkers die het project vanuit de marge opvolgden en mee nadachten: dr. Marcel Gielis, Michael Hanne (archivaris Scherpenheuvel) en Luc Vints en het personeel van KADOC. Dankzij de gastvrijheid van Luc Van Hilst, pastoor van Scherpenheuvel, mocht de redactieraad telkens bijeenkomen in het mooie kader van de pastorie.

Dank ook aan de tentoonstellingsbouwers: Jan Dierckx, Jan Gabriëls, Annie Graulus, Rob en Marijke Tas-Van Hulle, Stéphane en Winnie Vanschoonbeeck en Mien Verdingh.

Mijn dank gaat ten slotte uit naar uitgeverij Davidsfonds. Het was voor het team van medewerkers belangrijk dat dit boek een zo ruim mogelijke verspreiding zou krijgen omdat rond vele feesten en gebruiken nog altijd veel achterhaalde opvattingen verspreid worden. Rond de periode van Halloween krijgen we bijvoorbeeld steevast te horen dat het feest een Keltische oorsprong heeft. En Sinterklaas zou de Germaanse godheid Wodan verbergen... Het was voor ons belangrijk dat dit project zo breed mogelijk uitgedragen zou worden om Vlaanderen op een toegankelijke manier kennis te laten nemen van de laatste stand van zaken in het 'volkskundig' onderzoek. Uitgeverij Davidsfonds is een goed geplaatste uitgeverij in Vlaanderen om daarvoor te zorgen.

Kalender van heiligen en tradities in Vlaanderen: lente en zomer

HANS GEYBELS

BELANGRIJKE OPMERKING:

Ik beschrijf hieronder het feest op de dag waarop het in Vlaanderen gevierd wordt, want diverse heiligen hebben meerdere feestdagen. Sommige feesten vallen daarenboven elk jaar op een andere dag. Vooral de feesten afhankelijk van de paasdatum zijn om hun 'wispelturigheid' gekend. Ik open met die veranderlijke feestdagen, daarna volg ik de kalender.

Op paasmaandag gaat in Hakendover (op de foto: 21 april 1962) de befaamde paardenprocessie uit, die jaarlijks duizenden toeschouwers trekt. Fotoarchief Het Volk (Repro KADOC - KU Leuven)

Vasten - Pasen

Alle grote religies kennen de vastenpraktijk. Onder vasten wordt meestal het zich geheel of gedeeltelijk onthouden van voedsel en drank verstaan, maar in het christendom komen er twee aspecten bij: bidden en aan liefdadigheid doen. De vasten is een tijd van voorbereiding op het paasfeest, die begint op Aswoensdag (i.e. 46 dagen voor Pasen). Aangezien die periode zes zondagen telt en de zondag geen vastendag is, is ‘veertigdagentijd’ een synoniem geworden van de vastentijd. Omdat Pasen elk jaar op een andere dag valt, kent ook Aswoensdag geen vaste datum in het jaar.

Pasen wordt voorafgegaan door de veertigdagentijd, een periode waarin gelovigen vasten. De vasten begint op Aswoensdag (beschreven in deel 2 met de gebruiken in herfst en winter). De laatste week van de vastenperiode wordt de Goede Week genoemd. Tijdens deze week staan het lijden en de dood van Christus centraal. De Goede Week start met Palmzondag (de zondag voor Pasen), de dag waarop Jezus zijn intrede in Jeruzalem deed. Hier en daar zijn er dan Palmprocessies, zoals in Hoegaarden. Die processies worden gekenmerkt door de aanwezigheid van een beeltenis van Jezus op een ezel. Op Witte Donderdag wordt het laatste avondmaal van Jezus en zijn apostelen herdacht en het verraad van Judas. Op Goede Vrijdag stierf Christus aan het kruis. Overtuigde christe-

nen hebben de gewoonte om op deze dag geen vlees te eten alhoewel het vlees derven allang geen kerkelijke verplichting meer is. Paaszaterdag of Stille Zaterdag is een dag van stilte tussen dood en opstanding. Op deze dag wordt 's avonds de paaswake gehouden. Dat is een avondmis waarbij men de paaskaars aansteekt en de klokken opnieuw luidt. In Aalst organiseren de Ghesellen van het Heilig Kruis een kruisweg in de stad, waarbij de veertien staties door vrijwilligers op verschillende plaatsen worden uitgebeeld.

Op Pasen herdenkt en viert de katholieke kerk de verrijzenis van Jezus. De oorsprong van dit feest ligt echter niet alleen in het christendom. Zo herdenkt de joodse gemeenschap met dit feest de tocht naar het Beloofde Land onder leiding van Mozes, na vierhonderd jaar slavernij in Egypte. Anderzijds heeft Pasen ook niet-religieuze wortels, omdat met dit feest ook de terugkeer van de lente gevierd wordt. Omdat Pasen op de eerste zondag na de eerste volle maan van de lente gevierd wordt, valt het feest ieder jaar op een andere datum. Die ligt telkens tussen 22 maart en 25 april. Andere feestdagen zoals Hemelvaart en Pinksteren worden bepaald door de paasdatum en veranderen dus ieder jaar mee. Voor alle paasgebruiken verwijs ik naar het volgende artikel in dit boek.

Verkoop van vis in de Goede Week, ergens in Vlaanderen in de jaren 1950. Gezien het verbod op het eten van vlees in de vasten vonden gelovigen een alternatief in vis.

Fotoarchief Het Volk (Repro KADOC - KU Leuven)

In de basiliek van Dadizele verkoopt men 'paasnagels' als bescherming tegen het kwaad.

Herman Clerinx

Eerste en plechtige communie

Samen met het vormsel en het doopsel vormt de eucharistie een van de drie initiatiesacramenten. Vanaf de eerste communie (eucharistie) worden kinderen als volwaardig lid van de gemeenschap van Christus beschouwd. Kinderen in Vlaanderen doen al sinds de zestiende eeuw hun eerste communie, al was dat aanvankelijk op latere leeftijd. Kinderen moesten immers eerst voldoende onderricht hebben gekregen over het geloof, waardoor de eerste communie doorgaans op de leeftijd van twaalf jaar plaatsvond. In de zeventiende eeuw veranderde dat toen de eerste communie een echte kindercommunie werd, op de leeftijd van zeven jaar.

Vóór de eerste communieviering worden de kinderen voorbereid op de plechtigheid. Op school krijgen ze godsdienstonderwijs. Het is de bedoeling dat de kinderen worden ingewijd in de evangelieverhalen en in de betekenis van de eucharistie als een van de drie initiatiesacramenten. Bovendien wordt de plechtigheid op sommige plaatsen voorafgegaan door de eerste biecht of het boetesacrament. Na het belijden van de zonden volgen de boetedoening en de vergeving.

Na deze voorbereidingstijd mogen de kinderen hun eerste eucharistieviering meemaken. Per parochie verzamelen alle kinderen en hun familie zich in de kerk. Allen hebben ze hun mooiste kleren aan. Traditioneel zijn de communicanten gehuld in witte kledij, maar tegenwoordig zijn alle kleuren van de regenboog mogelijk. Het hoogtepunt van de kerkelijke dienst is het ontvangen van de hostie. Het is namelijk de eerste keer dat de kinderen te communie mogen gaan. Deze hostie symboliseert het lichaam van Christus. De priester zegt dan: ‘Het lichaam van Christus.’ Het kind antwoordt: ‘Amen.’ Vroeger werd de hostie door de priester rechtstreeks op de tong van het kind gelegd, tegenwoordig mag het kind de hostie aannemen. De hostie wordt op de linkerhand gelegd en het kind mag met de rechterhand de hostie in zijn of haar mond steken.

Aan het einde van de kerkelijke dienst wisselen de communicanten hun communieprentjes uit. Op communieprentjes stonden vroeger meestal kerkelijke tafereelen, maar tegenwoordig staat er doorgaans een foto van de communicant op. Vervolgens kan het feest aanvangen. Familie en vrienden komen samen om de eerste communicant te vieren. Daarbij worden eerst geschenken uitgedeeld aan de communicant en wordt er samen gegeten. Na de hoofdmaaltijd wordt traditioneel het ijslam geserveerd. Het ijslam is een ijstaart in de vorm van een lam. De bedoeling is dat de communicant het ijslam aansnijdt. Binnen in het ijslam zit frambozencoulis, waardoor het lijkt alsof het lam bloedt. Het lam symboliseert Jezus Christus, die de zonden van de mensheid heeft weggenomen.

Binnen de rooms-katholieke gemeenschap is het de traditie om gelovige kinderen in het zesde leerjaar (en sinds enkele decennia het eerste middelbaar) het vormselsacrament toe te dienen. Ze ontvangen dan de kracht van de Heilige Geest om gedurende hun verdere leven goede

christenen of gezalfden te kunnen zijn. Deze plechtige communie of het vormsel (de twee worden steeds samen vermeld, maar in werkelijkheid gaat het over andere dingen) is een van de drie initiatiesacramenten, naast doopsel en eucharistie. Tijdens het vormsel worden de doopbeloften hernieuwd. De vormelingen spreken voor het eerst zelf hun geloofsbelijdenis uit en bevestigen daarmee zelfstandig dat ze geloven. Daarvoor deden de peetouders dat telkens in hun plaats.

Om die belijdenis te kunnen maken, worden de communicanten voor de plechtigheid gedurende een bepaalde periode voorbereid. Tijdens deze periode volgen ze wekelijks catechese of godsdienstonderwijs bij een catechist(e). Vroeger moesten ze de hele catechismus memoriseren, tegenwoordig wordt de catechismus wel nog steeds als leerboek gebruikt, maar de communicanten dienen hem niet meer volledig vanbuiten te kennen. Het belangrijkste is dat ze zich de christelijke levenswijze eigen maken.

Na de voorbereidingstijd is het moment aangebroken om het vormselsacrament toe te dienen. Per parochie verzamelen alle communicanten en hun familie zich in de kerk. De kinderen waren vroeger vaak gekleed in een soort witte pij met een houten kruisje om de hals. In veel gemeenschappen is die traditionele pij afgeschaft en dragen de communicanten feestkledij. Tijdens de vormselviering wordt er onder andere gebeden en wordt er vergeving gevraagd voor de zonden. Bovendien worden de communicanten een voor een met hun meter en peter of een andere begeleider naar voren geroepen. Hun voorhoofd wordt met chrisma gezalfd en ook de handoplegging vindt plaats. Oorspronkelijk gebeurde dat enkel door een bisschop, maar tegenwoordig zijn er dikwijls andere, gedelegeerde bedienaars van het vormsel wegens het grote aantal communicanten.

Hemelvaart

De veertigste dag na Pasen (de verrijzenis van Jezus) oftewel de tiende dag voor Pinksteren (de neerdaling van de Heilige Geest) viert de christelijke gemeenschap Hemelvaartsdag. Hemelvaartsdag valt dan ook steeds op een donderdag. Sinds de vierde eeuw wordt op deze donderdag de tocht van Jezus naar de hemel herdacht.

Aan Hemelvaartsdag zijn weinig volksgebruiken verbonden. In sommige streken trekt de christelijke gemeenschap eropuit om te dauwtrappen. Voor dag en dauw worden er dan wandelingen, of tegenwoordig ook fietstochten, georganiseerd. Verder worden er die dag wel opvallend meer bedevaarten en processies georganiseerd, maar die zijn vaak niet rechtstreeks aan Hemelvaart gelinkt. De zondag na Onze-Lieve-Heer Hemelvaart organiseert de Gemeenzaamheid Onze-Lieve-Vrouw van Meetkerke de vissersbedevaart van Meetkerke.

Pinksteren

Op de vijftigste dag na Pasen (de verrijzenis van Jezus) en tien dagen na Hemelvaart viert de christelijke gemeenschap Pinksteren of Sinksen. Op die dag wordt de neerdaling van de Heilige Geest herdacht. Volgens het Nieuwe Testament verzamelden de apostelen en andere discipelen zich op de vijftigste dag na Pasen. Ineens daalden er vlammen of vuurtongen op hen neer. Deze vlammen stelden de Heilige Geest voor. Door deze gebeurtenis konden de apostelen spiritueel verder geleid worden. De vuurtongen zorgden ervoor dat ze elkaar, ondanks de verschillen in taal, toch konden begrijpen. Na de neerdaling van de Heilige Geest riep Petrus iedereen op om zich te laten dopen. Zo werd de christelijke gemeenschap in het leven geroepen. Pinksteren is daardoor lange tijd een van de belangrijkste christelijke vieringen geweest. Pinksteren en pinkstermaandag zijn officiële feestdagen.

Het ontstaan van de christelijke gemeenschap en het einde van de paas-tijd worden tegenwoordig niet meer als dusdanig gevierd. Veel van de gebruiken die aan Pinksteren verbonden waren, zijn intussen verdwenen. Een pinkstergebruik dat nu haast niet meer voorkomt, is het vieren van de pinksterbruid. Oorspronkelijk was dat een feest waarop het mooiste meisje van het dorp werd verkozen. Zij werd versierd met bloemen en gekroond tot pinksterbruid. Daarna dansten en zongen huwbare jonge mannen en vrouwen met elkaar. Na verloop van tijd (en veel protest omdat deze feesten voor veel overlast zorgden) werd het echter steeds meer een gebeuren voor jonge kinderen. Jonge meisjes verkleedden zich in pinksterbruidjes en gingen, samen met een aantal andere kinderen, van deur tot deur om geld en snoep te vragen.

Tot in de negentiende eeuw was het ook gebruikelijk om tijdens deze feesten een pinksteros te versieren met bloemen, stro en kaarsen. Deze os liep dan mee in een processie door het dorp. De pinksterbruid (of pinksterbloem) wordt tegenwoordig nog maar op enkele plaatsen gevierd. Dat is bijvoorbeeld het geval in het noorden van Nederland en in Veurne, waar nog steeds jaarlijks een optocht plaatsvindt met een sinksenbruid. Daar is de sinksenbruid de kleuter die op de vrijdag voor Pinksteren als laatste op de speelplaats aankomt. Het gebruik zou teruggaan op het verhaal dat de eerste pinksterbruidjes de meisjes waren die het langst in hun bed bleven liggen en dus als laatste uit de stal kwamen wanneer het vee naar buiten werd gedreven. De koe die als laatste tevoorschijn kwam zou dan de pinksterkoe of, indien het een os was, de pinksteros zijn geweest. In Veurne maken de kleuters daarna, versierd met bloemen en bloemenkroontjes, een rondgang door de stad, terwijl ze het sinksenbruidlied zingen. Een ander gebruik dat nu nog maar nog zelden voorkomt, is het neerlaten van een houten duif in de kerk. Met dat gebruik werden de uitstorting van de Heilige Geest en het neerdalen van de vurige tongen gesymboliseerd. Soms werden er ook brandende vlaspluisjes, rozenblaadjes of rode papiersnippers neergelaten.

Daar Pinksteren (of Sinksen) een belangrijke feestdag is in de kerk, trokken er op die dag vele processies uit in Vlaanderen en werd er heel

wat 'gebeeweegd' naar diverse bedevaartsoorden. Hetzelfde geldt voor tweede Pinksterdag.

Donderdag na Drievuldigheidszondag: sacramentsprocessies

De sacramentsprocessie is een processie waarbij een geconsacreerde hostie in een monstrans op plechtige wijze door een priester door de straten gedragen wordt. De meeste sacramentsprocessies trekken uit op Sacramentsdag (de tweede donderdag na Pinksteren). De priester draagt daarbij een koorkap en loopt niet zelden onder een baldakijn. In Vlaanderen trekt tot op vandaag op vele plaatsen een sacramentsprocessie uit, onder meer in Antwerpen, Brugge, Eeklo, Eizingen, Herfelingen, Hoksem, Horpmaal, Kerkom, Koningshooikt, Laak, Mechelen, Millen, Moerzeke, Nieuwmoer, Onze-Lieve-Vrouw Lombeek, Poederlee, Sint-Martens-Lennik, Sint-Katelijne-Waver, Sombeke, Veldwezelt, Viversel, Zuienkerke...

21 maart: Benedictus van Nursia

Benedictus werd omstreeks 480 in Nursia, in het Italiaanse Umbrië, geboren. Hij was van adellijke afkomst. Na zijn studies te Rome leidde hij drie jaar lang het leven van een woestijnmonnik in de eenzaamheid van een grot in Subiaco, ten oosten van Rome. Vervolgens kwam hij aan het hoofd te staan van een naburig klooster, Vicovaro, maar na een vrijdelde vergiftigingspoging door de monniken keerde hij naar Subiaco terug. Daar legde hij de basis voor een aantal kloostergemeenschappen, die op de leest van zijn idealen waren geschoeid.

Benedictus schreef zijn regel, waaruit de geëxtrapoleerde aanbeveling *Ora et Labora* (Bid en Werk) wereldberoemd is geworden. Vooral dat 'werk' was in die tijd een doorbraak. Immers, werk was voorbehouden aan de laagst geplaatsten in de maatschappij. Adel en geestelijkheid werkten niet. Wanneer Benedictus niet alleen studie, maar ook werk voorschreef naast gebed, vroeg hij daarmee van zijn monniken een houding van de minste der mensen. Zij waren vaak van adellijke afkomst en voor hen was werken beneden hun rang en waardigheid.

Overall in Europa zouden zich de komende eeuwen volgelingen van Benedictus vestigen en door hun werk kunst en cultuur bevorderen. Kloostergemeenschappen die niet op de regel van Benedictus teruggingen, maar bijvoorbeeld op Ierse abten, verruilden vaak in de loop der tijden hun meestal veel strengere regel voor die van Benedictus. Diens regel bleek in de praktijk het best het evenwicht te bewaren tussen theorie en praktijk, tussen zelfheiliging en naastenliefde, tussen activiteit en contemplatie.

Bidprentje van Benedictus,
verspreid in Mortsel in de
jaren 1970
Repro KADOC - KU Leuven

Op grond van gebeurtenissen in zijn leven werd hij de patroon tegen vergiftiging en tovenarij. Daarnaast wordt zijn voorspraak ingeroepen tegen lepra, gordelroos en ontstekingen. Ooit genas hij een kind dat door lepra was aangetast. Ook wordt hij aangeropen tegen koorts, omdat hijzelf op de door hem voorspelde dag aan een koortsaanval stierf. Hij wordt vaak afgebeeld als abt (soms met puntmuts, vaak met staf), gekleed in het zwarte benedictijnerhabijt, met een raaf die een stuk brood in zijn bek heeft (volgens de legende zou het een raaf geweest zijn die het vergiftigde brood dat voor hem bestemd was, bij hem weghaalde), dikwijls ook met zijn heilige zus Scholastica.

Benedictus is in Vlaanderen vooral bekend om de zogenaamde benedictusmedaille, een medaille die als talisman en amulet gebruikt werd. Op de voorkant staat de heilige afgebeeld. De ‘geheimzinnige’ letters op de achterkant van de medaille verhogen voor vele mensen het magische en werkbare karakter van de medaille:

CSPB

(*Crux Sancti Patris Benedicti* – Kruis van de heilige vader Benedictus)

CSSML

(*Crux sacra sit mihi lux* – Het heilig kruis weze mijn licht)

NDSMD

(*Non draco sit mihi dux* – De draak zal mijn leidsman niet zijn)

VRNSMVSMQLIVB

(*Vade Retro Satana, Nunquam Suade Mihi Vana, Sunt Mala, Quae Libas: Ipse Venena Bibas* – Ga terug, Satan. Breng mij niet tot ijdelheid. Het zijn slechte dingen die je mij aanbiedt. Drink zelf je gif)

Prentje met de voor- en achterkant van de benedictusmedaille.
(Repro KADOC - KU Leuven)

Sinds 1901 gaat in Elingen op paasmaandag jaarlijks een paardenprocessie ter ere van de Heilige Benedictus uit. Naast paarden lopen in deze ommegang ook geestelijken en bedevaarders mee. Ook het beeld van Benedictus wordt in de processie van de Sint-Amanduskerk tot aan de Benedictuskapel gedragen. Aan de kapel worden paarden en bedevaarders gezegend. In Elingen wordt de heilige bovendien ook vereerd door jonge meisjes. De traditie wil namelijk dat zij tijdens de paardenomwegang een lief onder de aanwezige jongens trachten te vinden. Daarom wordt ook wel over de ‘vaarzenmarkt’ (*vjeizemet*) gesproken.

25 maart: Onze-Lieve-Vrouw Boodschap

Negen maanden voor de geboorte van Christus vroeg de engel Gabriël aan Maria of ze de moeder van Gods zoon wilde worden (Lc 1,26-35). In Vlaanderen gold deze dag als een belangrijk mariaal feest en tal van bedevaartsoorden en kapellen werden drukker bezocht dan anders. Enkele dorpen en steden kenden speciale ommegangen: Aalst, Deerlijk, Hoeilaart, Liedekerke, Overijse, Waasmunster...

30 maart: Quirinus van Neuss

Zijn levensverhaal is bijna geheel gebaseerd op legenden. Het zou zich afspelen ten tijde van keizer Hadrianus. Deze legende is te vinden in Jacobus de Voragine's verzamelbundel *Gulden Legende*. Naar aanleiding van het feest van Sint-Petrus' Banden vertelt deze over de bekering van Quirinus, die als Romeinse tribuun paus Alexander I had gevangengenomen. Uiteindelijk moest zowel Alexander als Quirinus zijn geloof in Christus op last van keizer Hadrianus bekopen met de marteldood. Alexander werd onderworpen aan pijnlijke folteringenvoor hij de geest gaf. Quirinus kreeg afschuwelijke martelingen te verduren: men rukte hem de tong uit, hing hem op en hakte hem voor zijn onthoofding nog eerst handen en voeten af. Het was de bedoeling dat hij aan de honden te eten werd gegeven, maar zijn medechristenen kregen uiteindelijk toestemming om hem te begraven in de catacombe van Pretextatus.

Quirinus van Neuss behoort ook tot de zogenoemde Vier Heilige Maarschalken. Deze benaming is ontleend aan het ereambt van maarschalk aan middeleeuwse hoven. Net als deze ambtenaren hadden de vier heilige maarschalken de naam dat ze op elk moment van de dag ieder die erom vroeg met raad en daad terzijde stonden. Het waren Antonius Abt, paus Cornelius, bisschop Hubertus en Quirinus van Neuss. Juist deze vier, omdat ze de patroonheiligen waren van een kwartet bedevaartplaatsen die men vaak op een en dezelfde meerdaagse rondgang bezocht: Antonius in het Antonietenklooster van Wesel, Cornelius in Kornelimünster vlak bij Aken in de Eifel, Hubertus in Luik en Quirinus in Neuss.

De H. Quirinus met op de achtergrond de Parkabdij van Leuven
Repro KADOC - KU Leuven

Quirinus is patroon van de ridderstand en van paarden en runderen. Op de eerste zondag van mei wordt in Loenhout een ommegang gehouden langs de kapel van Quirinus. Hij genoot eertijds verering in de parochiekerken van Nieuwenrode en Zellik. Zijn voorspraak wordt ingeroepen tegen de pest en de pokken ('greinsziekte' of Quirinusziekte), botbreuken, been- en voetkwalen, jicht, verlamming, ettergezwollen, oorpijn en oogkwalen, schurft en andere huidziekten, bovendien tegen allerlei paardenziekten. Quirinus wordt afgebeeld als een ridder met lans of banier en schild waarop negen kogels te zien zijn, soms ook met een havik, hond of palm.

30 maart: Amandus

Amandus wordt weleens als de apostel van de Belgen omschreven. Hij stamde van een adellijk geslacht uit Gascogne en trad binnen in het klooster van Oye (La Rochelle). Vijftien jaar leefde hij als recluse in Bourges, tot hij in 638 tot bisschop gewijd werd. Een jaar later stichtte hij het klooster van Elnon, waar hij later begraven werd. Hij was de eerste bisschop die missiepraktijken ontwikkelde in wat nu België is. Later deed hij hetzelfde in Tirol en Karinthië. Vermoedelijk was hij van 647 tot 649 bisschop van Maastricht.

Repro KADOC - KU Leuven

Amandus wordt aangeroepen tegen de oude man (een kinderkwaal), koorts, lamheid, oog- en zenuwziekten en voor een gelukkige bevaling. Gezien zijn missionarisfunctie had hij talrijke cultusplaatsen in Vlaanderen, waaronder Aspelare, Beernem, Borch-Lombeek, Eke, Elingen, Erembodegem, Gavere, Gullegem, Hoeleden, Kortenberg, Leupegem, Lombeek, Malderen, Molenstede, Moortsele, Stokrooie, Strombeek, Wijshagen en Zammelen. In Landen neemt Amandus tot op heden als reuzenfiguur deel aan dorpsfeesten en overkoepelende stadsfeesten. Hij wordt voorgesteld als een bisschop met een herdersstaf en een slang (als symbool van de duivel) en dikwijls ook een geketende Satan (het overwonnen heidendom). Niet zelden draagt hij een kerkmodel als symbool voor zijn talloze kloosterstichtingen. In Stokrooie, bij Hasselt, worden in de kerk ijzeren ringen bewaard waar reumapatiënten doorheen moesten kruipen.

Stokrooie, de ring van Amandus, waar gelovigen doorheen kropen.
Herman Clerinx

1 april

Op de eerste dag van april houden mensen elkaar voor de gek. Volgens deze vrolijke traditie is het op 1 april geoorloofd om collega's, familie of vrienden op het verkeerde spoor te zetten. In de berichtgeving van de media is de kans groot dat een vreemd bericht achteraf een grap blijkt te zijn.

De oudste vermelding van een 1 aprilgrap dateert uit een boek van 1508. Daarin spreekt de Franse dichter Eloy d'Amerval van een aprilvis, een woord dat nog steeds synoniem is aan een grap op 1 april. Ook de Gentse rederijker Eduard de Dene beschreef al in 1561 hoe mensen elkaar bij de neus nemen op 1 april. Daardoor kunnen we met zekerheid zeggen dat het gebruik bekend was in de eerste helft van de zestiende eeuw. Dat ondermijnt de populaire stelling dat 1 april het gevolg was van de invoering van de gregoriaanse kalender in 1582. Voor de invoering werd Nieuwjaar aan het begin van de lente gevierd. Mensen die dat vergaten of zich weigerden te schikken naar de nieuwe kalender zouden zijn bestookt met uitnodigingen voor niet-gehouden feestjes of andere grappige attenties. Hoewel de uitleg plausibel lijkt, blijkt de timing dus niet te kloppen. 1 april is ook geen typisch Belgisch gebruik. In heel veel andere Europese landen en grote delen van Amerika, Rusland, Australië en Noord-Afrika komen aprilgrappen voor.

Grappen uithalen op 1 april was bijzonder populair tijdens de achttiende en de negentiende eeuw. Mensen verwisselden bijvoorbeeld 's nachts uithangborden van plaats of overschilderden ze met een andere boodschap. Ze stuurden elkaar grappige geschenken of nodigden anderen uit voor feestmaaltijden die nooit plaats zouden vinden. Eind negentiende eeuw raakten ook wenskaarten met vissen in trek. Maar veruit de leukste grap bleek toch het 'verzenden' van dienstboden en lichtgelovigen. Die werden nietsvermoedend ver weg gezonden met een mooi ingepakte steen, een kist vol dode ratten of een kruik met een bedenkelijke inhoud.

Een man kreeg een aprilvis op zijn rug geplakt. De foto dateert uit de jaren 1950. Fotoarchief Het Volk (Repro KADOC - KU Leuven)

Bij aankomst bleek dan dat ze dat hele eind voor niets hadden afgelegd. Men stuurde mensen ook op pad om dingen te gaan halen die eigenlijk niet bestaan. Daardoor werden ze soms urenlang van het kastje naar de muur gestuurd. Om die reden wordt 1 april ook wel eens ‘verzenderkesdag’ genoemd. Ook vandaag worden heel wat mensen met een onmogelijke opdracht op pad gestuurd. Zo zijn er gevallen bekend van kinderen die naar de winkel moeten om knoopsgaten, een hoekbezem, een fles droog water of een pakje stoom.

Vissen spelen een belangrijke rol op 1 april. Bij ons proberen nogal wat mensen ongemerkt een papieren vis op iemands rug te plakken. Aprilvis wordt ook vaak gebruikt als synoniem voor een 1 aprilgrap. De negentiende-eeuwse volkskundige Jan ter Gouw schreef het verband tussen 1 april en vissen toe aan een prins van Lotharingen. Die werd in door Lodewijk XIII gevangengehouden in het kasteel van Nancy, maar ontsnapte op 1 april door de Maas over te zwemmen. Naar verluidt zouden de bewakers minder oplettend zijn geweest doordat ze aprilgrappen met elkaar aan het uithalen waren. In Frankrijk blijft het de gewoonte om elkaar op 1 april een vis cadeau te doen, maar dan wel eentje uit chocolade.

2 april: Geneveva

Geneveva was afkomstig van Nanterre, nu een stad in de banlieue van Parijs. In haar tijd liep de Romeinse overheersing ten einde en werd de macht overgenomen door de Franken. Ze werd geboren uit eenvoudige ouders, die – volgens een oude wandschildering in de Sint-Genovevakerk in Zepperen – Severus en Gerontia heetten. Zij leidde het leven van een herderin. In die hoedanigheid werd zij opgemerkt door de H. Germanus van Auxerre († 448), die samen met bisschop Lupus van Troyes († 479) op doortocht was naar Engeland. Deze voorspelde aan haar ouders dat uit haar een maagd zou groeien die door haar toewijding aan God velen tot het geloof zou brengen. Diezelfde dag nog nam Geneveva zich voor haar leven als maagd aan God toe te wijden. Na de dood van haar ouders trok zij – een jonge vrouw nog – in bij haar peettante in Parijs. Daar wijdde zij zich aan een teruggetrokken leven van gebed in dienst van God. Om haar godvruchtige levenswijze verwierf zij bij de Parijzenaars hoge achting. Talloos waren degenen die haar raad inwonen; zij gaf daarbij blijk van een grote mensenkennis. Bovendien zou zij het vermogen gehad hebben

Repro KADOC - KU Leuven

om bezetenen tot kalmte te brengen. Naar men zegt zou zij ook de toekomst gekend hebben.

Toen Attila, de gevreesde Hunnenkoning, in het jaar 451 optrok in de richting van Parijs, maakte zich een ware paniek van de Parijzenaars meester en in grote wanorde sloegen velen op de vlucht. Maar Genoveva trachtte hen te weerhouden. Op grond van het gezag dat ze al bij de mensen bezat, slaagde zij daar ook in. Op het laatste moment boog Attila af in de richting van Orléans; daar werd hem in een veldslag, de zogeheten slag op de Catalaanse velden (de velden van Châlons), een vernietigende nederlaag toegebracht. Vanzelfsprekend waren de inwoners van Parijs hun heilige dankbaar voor haar raad, die achteraf gezien zo goed had uitgepakt.

Nog een tweede maal redde zij de stad. Dat was toen de Franken probeerden de stad uit te hongeren. Nu wist zij op een geheimzinnige manier aan voedsel te komen. De uithongeringstactiek faalde. Tijdens haar leven stond zij voor al die dingen hoog in aanzien, zelfs koning Childerik († 481) en diens zoon Clovis († 511) kwamen haar hun hulde brengen. Behalve patrones van Parijs is zij ook de beschermheilige van de vrouwen, herderinnen, wijnbouwers en hoedenmakers. Haar voorspraak wordt ingeroepen tegen oorlog en droogte, daarnaast tegen oogkwalen, koorts, eczeem, huiduitslag en de pest. Genoveva wordt afgebeeld als een hoogstaande vrouw in het gezelschap van een engel en een duivel (zie verder),

Genovevaretabel in Zepperen
Herman Clerinx

een reekoe of een of meer schapen (verwijzend naar het feit dat zij als meisje herderin was), vaak voorzien van een brandende kaars of een licht. Dat laatste op grond van de volgende legende:

Eens ging Geneveva 's nachts in het gezelschap van haar dienstmeisje naar de kerk om daar haar nachtelijke gebeden te doen. Maar de kaars die zij haar dienaar in handen had gegeven, waaide uit, door toedoen van de duivel. Zij nam hem van het dienstmeisje over en onmiddellijk begon de vlam – met behulp van een engel – vanzelf weer te branden.

In Belgisch-Limburg behoort zij tot de zogeheten Drie Gezusters. Zij worden vooral vereerd in Belgisch-Limburg: in Zepperen (Geneveva), Brustem (Bertilia van Marolles) en Rijkel (Eutropia van Reims). De zondag na Pinksteren (kermiszondag) trekt in Zepperen de Genevevaprocessie uit. Op eerste pinksterdag zelf organiseert het Processiecomité van Steenhuffel een Genevevaprocessie. Haar devotie in Oplinter is uitgedoofd.

6 april: Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën

Op het moment dat Maria door de engel Gabriël werd gevraagd of zij de Moeder van Jezus wilde worden, werd zij vervuld van een grote vreugde. Zij zong een beroemde lofzang voor God, het Magnificat ('Mijn ziel prijst hoog de Heer...': Lc 1,26-38.46-56). Net als haar zoon Jezus is haar het lijden niet bespaard gebleven. De kerk noemt haar 'de eerste van de gelovigen', 'beeld van de kerk zelf'. In haar smarten kunnen de gelovigen hun eigen verdriet herkennen, zij kunnen in hun gebed hun toevlucht nemen tot Maria en haar vragen voor hen bij de Heer een goed woordje te doen: zij weet wat het is verdriet te moeten doormaken. Daarom heeft de geloofsgemeenschap vaak stilgestaan bij de momenten van verdriet in het leven van Maria. Uiteindelijk zijn ze samengevat in zeven momenten van smart:

1. de voorzegging van de oude Simeon tijdens de opdracht van Jezus in de tempel,
2. de vlucht naar Egypte,
3. het verlies van hun twaalfjarige zoon in de tempel van Jeruzalem,
4. de ontmoeting met Jezus tijdens de kruisweg,
5. de kruisiging van haar zoon Jezus,
6. de kruisafneming en
7. de begraving.

Vandaar dat de Maria van Zeven Smarten wordt afgebeeld met een zwaard, maar ook wel met zeven zwaarden door het hart of omgeven door zeven medaillons waarop de smarten zijn uitgebeeld. De gedachtenis van Maria van Zeven Smarten groeide in de middeleeuwen uit tot een kerkelijke feestdag. In 1814 voerde paus Pius VII († 1823) het feest in voor de hele kerk.

In de Limburgse steden Peer en Bree zijn er eens in de vijftienvijftig jaar de Jubelfeesten van Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën. Lede kent een tweejaarlijkse kaarsjesprocessie ter ere van een meer dan zeshonderd jaar oude devotie voor Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën. In Zele werd in 1651 de Broederschap van Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën opgericht. Na een terugval wordt de processie sedert 1832 opnieuw georganiseerd, tegenwoordig op de derde zondag van september. De Sint-Amelbergagilde van Temse organiseert op de zaterdag voor Pinksteren, op pinkstermaandag en op de zaterdag voor de laatste zondag van september de zogenaamde Wegom, een voetbedevaart van 23 kilometer lang die voert langs acht Amelbergakapellen en één kapelletje ter ere van Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën. Op 1 mei en op alle andere feestdagen in die maand wordt aan de kapel Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën in Elversele (Temse) na het lof een voertuigenwijding georganiseerd. In Waasmunster is de Heidekapel toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën. Jaarlijks, op 25 maart, gaat sinds 1351 de Heikewipommegang door, een boeteprocessie. Illud Mane is een religieus evenement dat sinds 2005 georganiseerd wordt in Ruiselede op 15 september (een oude feestdag van Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën). De website van LECA (Landelijk Expertisecentrum voor Cultuur van Alledag) verklaart dat de naam van dat gebeuren ‘die ochtend’ betekent en verwijst naar een legende die vertelt hoe in Ruiselede twee zusters ’s nachts gewekt werden door een mooie vrouw. Deze vrouw vroeg de zusters om tot bij haar te komen en haar te volgen. Omdat de zusters instinctief aanvoelden dat de vrouw Maria was, gingen zij met haar mee. Tijdens de tocht die zij samen aflegden, hield Maria op zeven plaatsen halt om te bidden. Op elk van de zeven plekken waar ze geknield had, bleven er enkele bloeddruppels liggen. De volgende ochtend stelden de zusters in de kapel vast dat de mantel van het beeld van Maria besmeurd was met modder en eruitzag alsof er een lange tocht mee afgelegd was. Met ‘illud mane’ wordt dus verwezen naar het ogenblik dat het wonder vastgesteld werd.

13 april: Ida van Leuven

Ida was afkomstig van Leuven, waar haar vader een bloeiende wijnhandel bezat. Aanvankelijk onderscheidde zij zich niet bijzonder van de meisjes van haar leeftijd. Maar vanaf haar achttiende jaar begon zij een leven van boete en gebed te leiden. Zij wilde niet meer thuis wonen en bouwde een armoedig hutje tegen de buitenwand van haar ouderlijk huis. Bovendien ontving zij al vlug stigmata, de wondtekenen van Christus, in haar lichaam. Zij probeerde de littekens die dat gaf verborgen te houden, maar ze leed zichtbaar soms heftige pijn. Haar ouders en familie schaamden zich dood en probeerden haar met pesterijen en kleinerende opmerkingen op andere gedachten te brengen. Haar stadsgenoten maakten zich vrolijk over de hele situatie.

Ten slotte trad zij toe tot de cisterciënzerinnen van abdij Roosendaal bij Mechelen. Juist omdat de mensen zich zo tegen haar hadden gekeerd, gaf zij al haar liefde aan de Heer door haar gebed. Zij werd op vele manieren in haar gebed bijzonder begenadigd. Daaraan ontleende zij het gevoel met Christus persoonlijk gehuwd te zijn. Om aan te duiden wat een heilige indruk zij maakte op haar omgeving, zei men van haar dat zij straalde van heiligheid, zozeer dat ze 's nachts zonder verlichting zelfs kon lezen of handwerken.

Vanzelfsprekend vond zij haar laatste rustplaats in haar klooster. Maar dat werd in 1576 door de geuzen verwoest. In 1600 werd het opnieuw opgetrokken en waarschijnlijk heeft men in het geheel niet meer gedacht aan haar relikven. Pas in 1719 werd haar feest op de kalender geplaatst van de benedictijner- en cisterciënzerkloosters. Een populaire verering heeft ze niet gekend.

13 april: Idesbald

Op zestigjarige leeftijd is Idesbald ingetreden in het cisterciënzerklooster Ter Duinen te Koksijde. Op dat moment stond het nog onder leiding van de eerste abt, Robrecht Gruuthuyse van Brugge († 1157), die door Bernardus van Clairvaux († 1153) zelf was benoemd.

Idesbald werd tot priester gewijd en kreeg de functie van voorzanger in de liturgie. In 1153 vertrok abt Robrecht om abt te worden in de moedervestiging in Clairvaux. Hij werd opgevolgd door Albero, maar die legde twee jaar later alweer zijn functie neer. Als derde abt werd Idesbald gekozen, hoewel hij pas zes jaar monnik was.

Onder zijn leiding maakte het klooster een rustige tijd door en bloeide het religieuze leven op.

Hij verkreeg een aantal schenkingen en wist een langlopend conflict met de abdij van het naburige Winoksbergen tot een goed einde te brengen. Na twaalf jaar aan het hoofd gestaan te hebben stierf hij 'in een geur van heiligheid'. Dat is de reden waarom men hem bij wijze van uitzondering begroef in een loden kist. 457 jaar later, op 21 april 1624, en op 13 augustus van het jaar daarna werd de kist in aanwezigheid van aartshertogin Isabella plechtig geopend. Het lijk lag er nog volkomen gaaf bij. In 1627

Repro KADOC - KU Leuven

werd het overgebracht naar Brugge. Sinds 1834 rust het in de Potterie-abdij in Brugge. Idesbald werd zalig verklaard in 1894.

Idesbald is de patroon van het plaatsje Sint-Idesbald (Koksijde), van de Vlaamse adel, polderboeren, zeelui, schippers en vissers en de Vlaamse kustbewoners. Zijn voorspraak wordt ingeroepen tegen koorts en reuma. Hij wordt afgebeeld als cisterciënzerabt (met staf en witte pij) met de kap over het hoofd getrokken. Maandag 18 april of de eerste maandag na 18 april trekt in Sint-Idesbald een gelijknamige processie van aan de Onze-Lieve-Vrouw ter Duinenkerk tot aan het kruis van Sint-Idesbald. In de kerk van de Potterie worden kaarsjes gebrand.

20 april: Victor van Marseille

Victor was militair in het Romeinse leger en stierf met enkele gezellen de marteldood in Marseille ten tijde van de christenvervolgingen onder keizer Maximianus (286-305). Van zijn martelaarsbericht zijn twee *acta* (verslagleggingen) bewaard gebleven: een korte en een lange. Beide stammen evenwel uit een latere tijd. Hun waarde moet niet gezocht worden in een betrouwbare weergave van de feiten, maar spreekt van de geloofsovertuiging van de auteur. Hij geeft weer hoe volgens hem het proces verliep dat uiteindelijk tot de terdoodveroordeling en de terechtstelling van de martelaar leidde. In de opmerkingen die de rechters maakten, weerspiegelden zich waarschijnlijk de antichristelijke argumenten van de tijd van de auteur. Bovendien gaf het hem de gelegenheid Victor een vurige geloofsverdediging in de mond te leggen. In de vijfde eeuw bouwde Johannes Cassianus († ca. 433) vlak bij zijn graf een klooster dat zou uitgroeien tot de beroemde Sint-Victorsabdij.

Hij is de patroon van wapensmeden, zeelieden en ook van kinderen. Zijn voorspraak wordt ingeroepen tegen bliksem en onweer. Hij wordt afgebeeld als soldaat, zeer vaak met een molen. In Vlaanderen is hij vooral bekend als patroon van de molenaars.

23 april: Georgius (Joris)

Het meeste dat bekend is over Georgius berust op legenden. Het is echter zeker dat hij uit Cappadocië kwam (Midden-Turkije), militair was in het Romeinse leger en dat hij onder keizer Diocletianus in hoog aanzien stond. Omdat hij christen was, werd hij rond 303 in de keizerstad Nicomedië of in het stadje Lydda onthoofd.

Het bekendst is de legende met de draak, zoals verteld in de *Gulden Legende*:

Bij de stad Silena in Libië lag een meer met de afmetingen van een zee. Daarin woonde een giftige draak. Die had al vaker de hele bevolking op de vlucht doen slaan, telkens als de mensen hadden geprobeerd hem met wapens te bestrijden. Dan kwam hij tot vlak onder de muren van de stad en verpestte de lucht met zijn giftige adem. Vandaar dat de burgers hem elke dag twee schapen voerden, dat stilde zijn woede. Maar van lieverlee waren er steeds minder schapen in de omgeving te vinden. In arren moede kwam men met elkaar overeen dat men het ondier elke dag een schaap en een mens te eten zou geven. En zo liet men telkens het lot bepalen welke jonge man of vrouw dagelijks aan de draak opgeofferd moest worden. Niemand kon zich daaraan onttrekken. Toen zo'n beetje alle zonen en dochters van de stad aan het beest ten offer gevallen waren, viel het lot op de enige dochter van de koning en zij werd naar het meer gebracht.

Juist op dat moment kwam Georgius, een ridder uit een Cappadocisch geslacht, langsgereden. Hij vroeg de prinses waarom ze zo huilde. Zij antwoordde: 'Beste ridder, ga er vlug vandoor, anders zul je nog met mij je verderf tegemoet gaan.' Waarop Georgius/Sint-Joris: 'Ik ga niet eerder hier vandaan voordat ik weet wat er met je aan de hand is.' Daarop vertelde zij hem het hele verhaal. Toen zei hij: 'Lief kind, wees niet bang. Ik zal je helpen in de naam van Christus.' Ze zei: 'Beste ridder, ik wil niet dat je met mij sterft. Dat ik verloren ga, is al erg genoeg. Je kunt me niet redden, je kunt hooguit mee ten onder gaan.' En terwijl zij daar nog met elkaar spraken, stak de draak opeens zijn kop boven het meer uit. Joris sprong op zijn ros, maakte een kruisteken en reed de draak tegemoet die al op hem afstevende. Hij hief zijn lans en vertrouwde zich intussen aan God toe. De klap met de draak kwam zo hard aan dat hij op de grond viel. Daarop sprak hij tot het meisje: 'Neem je ceintuur en gooi die om de hals van dat monster. Je hoeft nergens bang voor te zijn!' Dat deed ze en de draak kwam haar achterna als een mak schoothondje. Toen ze zo de stad binnen kwam wandelen, raakte het volk in paniek en vluchtte alle kanten op naar bergen en spelonken. Maar Sint-Joris zwaaide naar hen en riep: 'Je hoeft niet bang te zijn, want God de Heer heeft mij naar u toe gestuurd om u van deze draak te verlossen. Je hoeft alleen maar in Christus te geloven en je allemaal te laten dopen. Alleen dan kan ik de draak verslaan.' Toen liet de koning zich dopen en met hem de hele bevolking. Sint-Joris trok daarop zijn zwaard en doodde de draak. Die dag werden er wel twintigduizend mensen gedoopt, vrouwen en kinderen nog niet meegeteld.

De koning liet ter ere van de Heilige Maagd en van Sint-Joris een kerk bouwen. Op het altaar borrelde een bron van levend water op. Die maakte alle zieken die ervan dronken, weer gezond. De koning bood aan Sint-Joris ongelooflijke schatten aan. Maar hij wilde er niets van weten en liet ze onder de armen verdelen.

In het Oost-Romeinse Rijk gaat zijn verering terug tot in de vijfde eeuw, aanvankelijk vooral in het Nabije Oosten, inclusief Egypte en Ethiopië. Constantinopel telde zelfs meerdere Georgiuskerken. Zijn verering was het grootst op het eiland Cyprus, in Cappadocië en Georgië, dat zelfs naar hem genoemd is. Van daaruit verbreidde zijn verering zich naar de Balkan en Rusland. In de oosterse kerken behoort hij met Demetrius van Sirmium en Theodorus Tiro tot de drie grote Griekse soldatenmartelaren. Uit Ambrosius' commentaar op het verhaal van Sint-Joris' martelaarschap maken we op dat het al in het westen bekend was tegen het eind van de vierde eeuw. Vanaf 23 april 683 weten wij zeker dat Georgius ook in Rome werd vereerd: zijn hoofd werd er vereerd in de San Giorgiokerk.

Hij is patroon van de plaatsen Sint-Joris (Nieuwpoort) en Sint-Joris-ten-Distel (Beernem – in de late middeleeuwen was zijn beeld in Sint-Joris-ten-Distel een bedevaartsoord), Sint-Joris-Weert (Oud-Heverlee) en Sint-Joris-Winge (Tielt-Winge). Hij is de patroon van Duitse ridderorden, legers, de ridderstand, paarden, ziekenhuizen, gasthuizen en hospitalen. Sint-Joris is de patroon van de wapenmakers, boogschutters en soldaten. Hij wordt aangeropen voor paarden, tegen keel- en oogziekten, jicht en huidziekten. Zijn voorspraak wordt ingeroepen tegen pest, lepra en melaatsheid, syfilis, allerhande huidziekten, ook bij paarden. Erasmus († 1536) vertelt in zijn *Enchiridion* dat er in zijn tijd mensen waren die Sint-Joris' bescherming inriepen om niet in handen van de vijand te vallen.

Hij wordt afgebeeld als soldaat en ridder op een bruin paard in volle wapenuitrusting met een rood kruis op de borst of op zijn schild, met zijn lans doorboort hij de bek van een draak, met het prinsesje dat de prooi moest worden van de draak, met koningin Alexandra, die zich door hem laat bekeren, met een wiel en gifbeker (martelwerktuigen). De devotie aan zijn kapel in Alken werd in de jaren 1990 nieuw leven ingeblazen. Hij genoot verering in Oorbeek (met een Sint-Jorisbron), Schulen, Schurhoven (Sint-Truiden), Sint-Joris-ten-Distel en Sint-Joris-Winge. Enkele schuttersgilden zijn naar hem vernoemd.

25 april: Marcus de evangelist

Marcus is een samengesteld personage uit diverse bronnen. De overlevering wil dat de schrijver van het tweede evangelie Marcus heette, dat deze man de gezelschap was van Petrus en Paulus en dat hij dezelfde is als de 'Johannes Marcus' van wie sprake is in de *Handelingen der Apostelen*. Door die samenstelling weten we van hem dat hij uit Jeruzalem afkomstig was, dat zijn moeder Maria heette en huisbazin was in de stad Jeruzalem, waar in een van haar huizen de eerste christengemeente haar eerste bijeenkomsten hield. Aanvankelijk vergezelde Marcus Paulus en Barnabas, die een neef van hem was, op hun zendingsreizen. Hij maakte ook de eerste arrestatie van Paulus mee. Later heeft hij zich bij Petrus gevoegd (die noemde hem 'mijn zoon'). Dat is bij Paulus op een bepaald ogenblik in

het verkeerde keelgat geschoten (Hnd 12,25, 13,13 en 15,37-39). Hij was in de jaren 60 van de eerste eeuw tezamen met Petrus en Paulus in Rome. Volgens de legende maakte hij aantekeningen van Petrus' prediking, daaruit zou later zijn evangelie groeien. Het is het kortste en oudste van de vier evangeliën.

Zijn gebeente is in 829 door Venetiaanse kooplui onder militaire bescherming uit Alexandrië weggehaald. Die stad was toen geheel onder de invloedssfeer van de islam gekomen. De Venetianen hebben hem overgebracht naar hun vaderstad. Daar bouwden zij een rijke kathedraal voor hun nieuwe patroonheilige, San Marco.

Hij is de patroon van notarissen, schrijvers, bouwvakkers, metselaars, glazenmakers, glaszetters, glazeniers, glasschilders en mandenmakers. Zijn voorspraak wordt ingeroepen voor goed weer en een goede oogst, tegen bliksem en hagel, en tegen een plotselinge dood. Als hij wordt afgebeeld als evangelist heeft hij een gevleugelde leeuw bij zich. Net als zijn leermeester Petrus heeft hij een rond hoofd, korte baard en kale schedel met een haarkransje. Zijn feestdag was een kruisdag (zie volgend artikel).

25 april: Kruisdag op Sint-Marcus

De kruisdagen zijn in de katholieke kerk de maandag, dinsdag en woensdag voor Hemelvaartsdag. Deze dagen vormen samen met 25 april, het feest van de evangelist Marcus, de dagen waarop men met een bidprocessie en litanie smeekt om zegen over de vruchten van de aarde.

Rond 470 werden deze dagen door Mamertus, bisschop van Vienne, ingevoerd. Er werd een bidprocessie gehouden om Gods hulp af te smeken tegen rampen en nood, waar Zuid-Frankrijk in die tijd veel door geteisterd werd. Sinds de negende eeuw vond de processie ook plaats in Rome, maar pas tegen het einde van de middeleeuwen werd zij door de gehele kerk overgenomen. De vasten die oorspronkelijk aan deze dagen verbonden was, nam men niet over omdat in de tijd na Pasen geen vasten was toegestaan. Behalve tegen rampen wordt er op de kruisdagen gebeden om zegen over de vruchten van de aarde.

In het Latijn worden de kruisdagen de *rogationes minores* of *litaniae minores* (kleine litanie) genoemd, om ze te onderscheiden van de *litaniae maiores* (grote litanie) op het feest van Sint-Marcus op 25 april, die eveneens bedoeld zijn om Gods zegen te vragen over de vruchten van de aarde. Onze benaming 'kruisdagen' is waarschijnlijk ontleend aan de gewoonte om op deze dagen een processie te houden door velden en akkers, waarbij de priester een kruis meedroeg.

In Orsmaal heeft men een eigentijdse versie van de traditionele kruisdagen ontwikkeld. Op de derde vrijdag van mei organiseert de parochie er een tractoromwegang. Na de ommegang worden alle tractoren gezegend.